

МІЖНАРОДНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В РЕАЛІЯХ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Бабич А.А., кандидат юридичних наук, Монастирський В.В.

Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Антитерористична операція, яка, на жаль, триває на території нашої країни, продовжується і далі приносить великі страждання нашому суспільству. Особливо гостро постає питання про нагальну необхідність дотримання Мінських домовленостей та положень, Міжнародного гуманітарного права як основних інструментів регулювання питань дотримання основних прав і свобод людини у зоні проведення Антитерористичної операції.

Міжнародне гуманітарне право є найбільш давньою з усіх галузей сучасного міжнародного права. Під міжнародним гуманітарним правом розуміється система юридичних принципів і норм, які застосовуються як у міжнародних, так і в не міжнародних збройних конфліктах.

Міжнародне гуманітарне право базується на багатьох конвенціях та додаткових протоколах, інших договорах. Так, Женевські та Гаазькі конвенції зобов'язують країни-учасниці гуманно поводитися з пораненими і хворими, цивільним населенням, військовополоненими, надавати їм допомогу без будь-якої дискримінації за такими ознаками, як стать, раса, національність, релігія, політичні переконання, пом'якшувати наслідки війни обмеженням засобів і методів ведення військових дій.

Женевські та Гаазькі конвенції застосовуються у разі оголошення війни чи іншого воєнного конфлікту. Учасники Женевських та Гаазьких конвенцій конвенцій зобов'язані дотримуватися їх вимог навіть тоді, коли одна з держав, що перебувають у конфлікті, не є учасницею конвенції. Женевські конвенції передбачають порядок розслідування заяв про їх порушення і покладають на учасників зобов'язання приймати закони, що визначають ефективне кримінальне покарання звинувачених.

Не претендуючи на те, що воно в змозі покласти кінець війнам, міжнародне гуманітарне право намагається зменшити надмірну жорстокість війни. Взаємні інтереси воюючих сторін в свою чергу спонукають їх дотримуватися певних «правил гри» під час воєнних дій.

Питання притягнення до юридичної відповідальності осіб, які скоїли злочини проти майнових та немайнових прав людини, її свобод під час збройних конфліктів, залишається актуальним вже не одне століття.

Сьогодні широкого розповсюдження набула необхідність визначення поняття «тероризм» це є однією з проблем сучасного міжнародного

гуманітарного права яке не дає таке визначення. Однак, міжнародне гуманітарне право забороняє під час збройних конфліктів більшість діянь, які класифікуються як «терористичні». Такі як: викрадення людей задля матеріальної вигоди, вбивства цивільного населення, захоплення об'єктів не військового характеру, застосування забороненої міжнародним правом зброї грабежі та мародерства.

Міжнародне гуманітарне право забороняє амністію або аналогічні заходи щодо дій, які були вчинені під час конфлікту та визнаються як злочини відповідно до норм міжнародного гуманітарного права і які перешкоджають покаранню винних осіб і повному відшкодуванню шкоди жертвам.

Проблема притягнення до відповідальності і покарання осіб, причетних до вбивств, катувань та інших форм жорстокого поводження залишається актуальною.

Ефективність дотримання норм і принципів Міжнародного гуманітарного права, що має важливе значення при політиці євроатлантичної інтеграції, залежить від того, наскільки ці питання забезпечені правовими механізмами регулювання. Дотримання принципу невідворотності юридичної відповідальності за міжнародні злочини, у тому числі серйозні порушення норм Міжнародного гуманітарного права, є безумовною позицією таких міжнародних організацій, як ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ у контексті безпеки.

Кримінальна відповідальність фізичних осіб за порушення норм міжнародного гуманітарного права одержала своє закріплення в міжнародних договорах не шляхом введення конкретних санкцій за злочинні діяння, а через заборону певної поведінки і визнання державами обов'язку переслідувати такі порушення відповідно до національного законодавства.

1998 року був прийнятий, а 2002 року набув чинності Римський статут, що заснував постійний судовий орган, для переслідування винних в здійсненні міжнародних злочинів – Міжнародний кримінальний суд.

Єдиним постійно діючим судовим органом, до компетенції якого належить притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів, є Міжнародний кримінальний суд.

Це зумовлює необхідність чіткого визначення поняття кримінальної відповідальності фізичних осіб в рамках міжнародного гуманітарного права, складів міжнародних злочинів, суб'єктного складу вказаного поняття, механізму запобігання та притягнення до відповідальності осіб, що вчинили порушення міжнародного гуманітарного права.

До кримінальної відповідальності притягуються особи, які вчинили серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.

До серйозних порушень міжнародного гуманітарного права відносяться:

- правопорушення, які спрямовані проти прав і свобод людини;
- умисне вбивство, катування та нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти, умисне заподіяння тяжких страждань або серйозного каліцтва, нанесення шкоди здоров'ю, згвалтування, незаконне депортування і

арешт, примус особи служити у збройних силах ворожій державі або позбавлення його права на неупереджене і нормальне судочинство, взяття заручників, перетворення цивільного населення або окремих цивільних осіб на об'єкт нападу; вчинення нападу невибіркового характеру; напад на установки або споруди, що містять небезпечні сили;

- правопорушення, які спрямовані проти майна цивільних громадян;
- правопорушення, які вчинені шляхом віроломного використання міжнародно-визнаних розпізнавальних емблем, знаків і сигналів.

Кримінальна відповідальність за військові злочини та злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку передбачені у законодавстві України:

ст.ст 431– 435 КК України – кримінальна відповідальність за злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні, за мародерство, насильство над населенням у районі воєнних дій, погане поводження з військовополоненими, незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та зловживання ними; ст. 436 КК України – пропаганда війни; ст. 437 КК України – планування, підготовка, розв'язання та ведення агресивної війни; ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни; ст. 439 КК України – застосування зброї масового ураження; ст.440 КК України – розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового ураження; ст. 441 КК України – екоцид; ст. 442 КК України – геноцид; ст. 443 КК України – посягання на життя представника іноземної держави; ст. 444 КК України – злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист; ст. 445 КК України – незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця; ст.446 КК України – піратство; ст. 447 – найманство.

Питання притягнення до міжнародно-правової відповідальності зобов'язує чіткого формування формату подій які відбуваються на території України. Відповідно норм міжнародного права термін «війна» вимагає формального її оголошення, супроводжується докорінною зміною всього державного механізму на воєнний лад. Під час війни політична мета більш широка, ніж під час збройних конфліктів.

У засобах масової інформації, виступах політиків і експертів вже 3 роки продовжуються протиріччя щодо висловлювань формату подій, які відбуваються на сході нашої країни. Якщо на законодавчому рівні визначений формат АТО, то ми повинні притримуватися такої політичної риторики.

У той же час необхідність притягнення до міжнародно-правової відповідальності за ширший перелік злочинів, вимагає від нас розширення формату з АТО на воєнну агресію.

Відповідно Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1974 року Агресією є застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 3 Резолюції незалежно від наявності факту оголошення війни визначає такі дії, як акт агресії:

вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або частини її;

бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили, або морські і повітряні флоти іншої держави;

застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою з приймаючою державою, в порушення умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їх перебування на такій території по припиненню дії угоди;

дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави

засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, що носять настільки серйозний характер, що це рівносильне перерахованим вище актам, або його значну участь в них.

Стаття 5 Резолюція визначає, що ніякі міркування будь-якого характеру, будь то політичного, економічного, військового чи іншого характеру, не можуть служити виправданням агресії.

Агресивна війна є злочином проти міжнародного світу. Агресія тягне за собою міжнародну відповідальність.

Жодне територіальне придбання або особлива вигода, отримані в результаті агресії, не є і не можуть бути визнані законними.

Підсумовуючи вищезазначене, констатуємо необхідність під час відпрацювання анонсованих вищим політичним керівництвом держави змін у формат захисту країни, ґрунтуватися на єдності та обов'язковій відповідності визначеним у міжнародному праві нормам і принципам.